

האיגרת על אורות התשובה

הרב קובע מהם הדברים המיוחדים שיש צורך להדגיש בתשובה. חמישה דברים: ביטחון התשובה, עוצם השלוחה שהיא נותנת, שמחת עוז שהיא ממלאה - השמחה הזאת איננה נוגדת כלל וכלל ליראה, להיפך היא עוד מרבה את הזהירות והזריזות הנשמטית. עוצם השלוחה ושמחת עוז. אלה חמשת הדברים.

השיעור נתמקד בשני דברים: עוצם השלוחה ושמחת עוז.

פרק ז, א - טבעה של התשובה היא, שהיא נותנת לאדם מנוחה וכובד ראש כאחד, היא מנחמת אותו גם בהרהור תשובה, בנקודה אחת קטנה מאורה הגדול כבר מונח אשר רם ונשא של עולם מלא, ועם זה היא מצגת לעיני רוחו תמיד חובות של השלמה, המצילות אותו מזחיחות הדעת ונותנות עליו אור מתוק, הנותן ערך גדול וקבוע לחייו.

יש מקום להתבונן במה שנאמר פה, כי יש כאן בירור אמיתי שלם, מה מחוללת התשובה לנפש. אחרי שביררנו את נושא הביטחון, אחרי שאנחנו בטוחים שהתשובה בטוחה שאכן היא פועלת, זה נוסף בנו שלוחה, אנחנו רגועים, בלי לדעת שהתשובה פועלת בלי ביטחון התשובה, אנחנו מוטרדים, אין לנו מנוחה, אין לנו שלוחה, מה יהיה איתנו? או מה איתנו עכשיו? אבל אחרי שמתברר שהתשובה פועלת היא מרגיעה.

התשובה מרגיעה ונותנת תקווה עצומה של תיקון, אבל יחד עם זה היא מצגת לעיני רוחו תמיד חובות של השלמה. סוף כל סוף נתאר לעצמנו אדם שב בתשובה, הוא בטוח בעצמו שהתשובה פועלת, הוא רגוע. יש כאן חדירה עמוקה מאוד לניבי הנפש של האדם, לפני ולצדדים השונים שיוצרים יחד את השלמות האמיתית, מה שחשוב לאדם להרגיע אותו, שאדם אכן נפגש עם התשובה הוא בטוח בפעולתה, הוא נרגע, אבל יחד עם זאת היא מצגת תמיד לעיני רוחו חובות של השלמה, זה עוד לא הכל, אנחנו נראה בהמשך שחובות של השלמה המצילות אותו מזחיחות הדעת ונותנות עליו אור מתוק, הנותן ערך גדול וקבוע לחייו, שנאמר מנוחה וכובד ראש כאחד. אז יש כאן שלוחה, אומנם שלוחה עם כובד ראש. השמחה זה נושא שאני רוצה להתמקד עליו היום, מה שכתוב בהמשך שמחת עוז.

פרק ז, ו: צריכים להעמיק מאוד באמונת התשובה ולהיות בטוח שמהרהור תשובה לבד גם כן מתקנים הרבה את עצמו ואת העולם, ומוכרח הדבר שאחר כל הרהור תשובה יהיה יותר שמח ומרוצה בנפשו ממה שהיה בתחילה.

כל משהו של תשובה מן הראוי שתביא לאדם שמחה, ולכאורה נשאלת השאלה, ריבונו של עולם, בתהליך התשובה יש צער רב, צער עצום בתהליך התשובה, תהליך התשובה הוא בכלל לא פשוט, איך זה הולך יחד צער ושמחה?

פרק טז, ו: התשובה אינה באה למרר את החיים כי אם להנעימם, זוהי קביעה יסודית. מטרת התשובה - נעימות, שמחה. התשובה אינה באה למרר את החיים אלא להביא אותם למהותם האמיתית.

ונעימות החיים הבאה ע"י תשובה היא מתגלה מתוך כל אותם גלי המרירות שהנפש מסתבכת בהם בתחילת מצעדיה במהלך החיים של התשובה. נכון שבתחילת התשובה יש גלים מרים, אדם חייב לעבור את הגלים האלה שהם תוצאה של הסיבוך של הנפש, שהנפש מסתבכת בהם בתחילת התהליך של התשובה, אבל צריך לדעת שאדרבא כתוצאה מהתהליך של התשובה אתה מגיע לנעימות החיים, אתה מגיע לתכלית התשובה, שתכליתה להנעים את החיים ולא חלילה למרר אותם.

הרב חיים דרוקמן שליט"א

שעורים לבוגרים

האגרת על אורות התשובה

ויבוא השואל וישאל: ריבונו של עולם, שמחה בהקשר עם תשובה לכאורה זה ההיפך הגמור. מורי ורבותי, לכאורה אנו צריכים להגיד שמה שאנחנו אומרים, איך אומרים הילדים, זה על אמת, זה לא איזה שהם רעיונות, מילים, קודם צריך לדעת שנקודת המוצא של תשובה שאתה מכיר בחטא, שהרי בלי הכרת החטא אין תשובה, וכמו שהרמב"ם מביא בהלכות תשובה, יש גם צער, אתה מצטער על החטא, כי אתה מגלה שמדובר פה על דבר מגועל ביותר, קודם צריך להגיד, תשובה אמיתית נקודת המוצא שאדם חש, מה עשיתי? איך אני? אני באמת כזה איום? ואם אני באמת כזה איום, אז אני בוכה, אני מצטער.

טבעו של אדם שהוא אוהב לקוות לטוב, עד כדי כך, שלאדם מאוד לא נעים לגלות שהוא לא טוב, אני צריך להגיד לכם כמה מוכן האדם להתווכח עם השני שהוא תמיד הלא טוב, הלא בסדר, ואני תמיד 100%, אני בסדר, אני לא טעיתי, זה תמיד כך דרכו של אדם, אגב זה נובע מתוך הרצון הפנימי של האדם להיות טוב, אז קשה לאדם לקבל שהוא לא טוב, קשה לאדם לקבל שהוא רע, זה נוגד את רצונו, הוא לא רוצה לראות את עצמו בתדמית כזו, זה מפריע לו.

וזו אחת הסיבות, מורי ורבותי, שאדם עלול להימנע מתשובה בכלל, כי תשובה יסודה קודם כל תכיר איפה אתה נמצא, ואדם מאוד מאוד לא רוצה להכיר איפה הוא נמצא, קשה לו לקבל את העניין הזה ואז הוא דוחה את כל תהליך התשובה, הוא מתעלם, כי נקודת המוצא שלתשובה זה המציאות האמיתית שלו כפי שהיא. אם כן, התשובה מגלה באדם את המומים שלו, את החסרונות שלו, את מה שלא טוב אצלו. נו, וזה משמח את האדם? זה מצער את האדם, זה מכאיב לאדם, תראה בן אדם לאן הגעת, נו זה מצער, אז איך זה הולך ביחד עם שמחה?

אני מבקש לפתוח בפרק טז, ז - כל תשובה שהיא שלמה מכרחת היא לפעול שתי פעולות נגדיות על הנפש: מצד אחד חרדה ויגון על החטא והרע שבתוכו, ומצד שני בטחון ושמחה על הטוב שאי אפשר על שלא ימצא האדם בתוכו איזה חלק ממנו. ואפילו אם לפעמים החשבון שלו הוא כ"כ מעורפל אצלו, עד שאינו מוצא בתוכו מאומה מן הטוב, הלא אז מה שהחרדה והיגון הם מקיפים אותו מצד הכרת החטא והרע שבתוכו, הלא גם זה עצמו הרי יש בו טוב גדול, וצריך הוא מיד להיות שמח, בוטח ומלא עוז ועוצמה, גם על הטוב הזה, עד שימצא את עצמותמיד, גם בתוך הדיכוי היותר אציל של רגשי התשובה, מלא רוח חיים וחמוש ביסוד המפעל והמעשה ושמחת החיים והכנת ברכתם.

אני רוצה להקדים ולומר שהפסקה הזאת היא מאוד מאוד משמעותית למהלך האמיתי של תשובה. אני רוצה להעמיד את עצמנו בפני פרדוקס: יכול אדם להכיר בחטא, יכול אדם להצטער על החטא והוא לא מגיע לידי תשובה, הכיצד? לידי תשובה פירושו להשתחרר ממנו, תשובה פירושו שהמחר הוא אחר מהיום, הכיצד? מורי ורבותי זה גם ענינו של היצר, היצר אין אצלו שליטות, הוא עובד שעות נוספות, כלומר היצר בא אליך ואומר לך תשמע, אתה אבוד, אין לך שום עתיד, בוא ותראה איפה אתה נמצא, נכון אתה מכיר בחטא, אתה מזדעזע ממנו, אבל זה המצב שלך, אתה אבוד. וזה יכול להיות מציאות שאדם מצטער על החטא, מכיר בו, ואתם יודעים מה התגובה שלו, הוא מרים שתי ידיים, הוא מיואש, הוא מיואש מעצמו ואז הכל מתחלל וזה הדבר הנורא ביותר, ומה מייאש אותו? החטא מייאש אותו, המציאות השלילית מייאשת אותו, התדמית שלו בעיני עצמו מייאשת אותו, היא אומרת לו תראה זה אתה, אתה אבוד, אין לך כל סיכוי.

בא הרב ומנתח יפה את מה שמתרחש בנפש.

כל תשובה שהיא לשמה (ואני מוכרח להגיד לכם בסוגריים, שמעתי מפי רבי שיהודים רבים התפעלו מאוד דוקא מאורות תשובה, הם אמרו ריבונו של עולם, איך הרב זכרונו לברכה היה יכול לחדור לנפש שלנו

הרב חיים דרוקמן שליט"א

שעורים לבוגרים

האגרת על אורות התשובה

ולברר את האמת של החוטא? מוכרחת היא לפעול שתי פעולות נגדיות על הנפש - 2 פעולות מנוגדות, מצד אחד חרדה ויגון על החטא והרע שבתוכו, אתה מגלה איפה אתה נמצא, אתה מגלה לאן הדרדרת, מוכרח להיות יגון וחרדה אם אתה מריר באמת לאן הדרדרת, ומצד שני ביטחון ושמחה על הטוב, שאי אפשר לו שלא ימצא האדם בתוכו איזה חלק ממנו, מדובר בזה שהאדם עושה מאזן והכל מתברר, שום דבר לא הולך לאיבוד. אומר הרב, אותו דבר בנפש, זה חשבון נפש אמיתי, אתה מוצא אצלך שלילה, זה נכון, השלילה מכאיבה, מצערת, כך צריך להיות, אבל אם אתה באמת עושה חשבון נפש, אתה רואה גם את הטוב שיש בך, זה חשבון נפש אמיתי, לא יתכן שאין בך טוב, בכל אדם יש טוב, אז אתה צריך לשמוח על הטוב שיש בך, אתה לא רק רע, ואפילו אם לפעמים החשבון שלו הוא כ"כ מעורפל אצלו עד שאינו מוצא בתוכו מאומה מן הטוב. בא נאמר שאדם בוחן את עצמו, נדמה לו שאין בו טוב, כל כולו פצע וחבורה ומכה טריה, אין בו שום טוב, הלא אז מה שהחרדה והיגון הם מקיפים אותו מצד הכרת החטא והרע שבתוכו, הלא גם זה עצמו הרי יש בו טוב גדול, עד כאן.

מורי ורבותי, כמה זה נכון, אם ניקח למשל אדם גס, אדם שהוא לא בסדר, שהוא בכלל לא מרגיש שהוא עושה משהו לא טוב. מי מרגיש שהוא עושה משהו לא טוב, אדרבא, אדם רגיש, עדין. אומר הרב ז"ל, מה איכפת לך מהרע, הרע כואב לך? עצם העובדה שהרע כואב לך זה טוב, זה מגלה את הטוב שבך, כי אם כך לא היה כואב לך הרע, למה יש לך כזה יגון, כזה צער, אלא מה זה עצמו מצביע על הטוב שבך, תשמח שהרע כ"כ כואב לך, תשמח שהרע מציק לך, תשמח על היגון שממלא את לבך, כי זה מעיד על הטוב שיש בך.

נכון, אומר הרב לאדם, ואפילו אם לפעמים החשבון שלו הוא כ"כ מעורפל אצלו עד שאינו מוצא בתוכו מאומה מן הטוב, הלא אז, מה שהחרדה והיגון הם מקיפים אותו, למה? למה אתה עצוב? מצד הכרת החטא והרע שבתוכו, הלא גם זה עצמו הרי יש בו טוב גדול וצריך הוא מיד להיות שמח, בטוח ומלא עוז ועוצמה, ואני מזכיר לעצמי שבאגרת שהיא משמשת בעצם את נקי המוצא לשיעורים שלנו, כתוב בה שצריך לברר. ופה, גם הרב אומר מלא עוז, רבותי צריך מלא עוז, להתגבר על מציאות היגון, כי באמת בלי עוז יכול אדם להתיאש, אבל עם העוז יכול אדם להתגבר על הרע שבו ומגלה את הטוב האמיתי שבו, ומכאן היציאה שלו לעשייה חיובית וצריך להיות שמח, בוטח ולהרבות על הטוב הזה, עד שימצא עצמו תמיד, גם בתוך הדיכוי היותר גדול של רגשי התשובה, שקיימת סכנה שכתוצאה מהדיכוי של רגשי התשובה הוא לא יגיע לתשובה, אלא הוא יתיאש, אלא אדרבא לא יאוש שזה ההיפך של חיים אלא שאדם יהיה מלא רוח חיים וחמוש ביסוד המפעל והמעשה ושמחת החיים והכנת ברכתם.

כתוצאה מזה הוא ידחף לעשייה חיובית להכין את ברכת החיים, השתחררות מהחטא.

טז, ג: בדברי הרב יש 2 דברים, דבר אחד - התרשמות מן הדברים, הנפש מתרשמת מהרוממות ומהאמת שבדברים, והדבר השני זה הבנה.

אין לשער ואין להעריך את גדולת האושר שצריך האדם לחוש בעצמו ברב קורת רוח, מתוך אותו הצער העדין המצער אותו בעת אשר רוח הקדושה והטהרה של התשובה חל עליו, בעת שהוא הולך ומשוטט ברעיון הבוהר באושר של חרטה גמורה על כל חטאיו ועוונותיו ופשעיו, בעת שנשמתו מתרפקת באהבה על הוד הקדושה והשלמות, מתרפקת על דודה יוצרה ומחוללה, מחולל כל ברוך הוא, בעת שבכל לב ובכל נפש רוצה האדם בעומק של חפץ אדיר להיות הולך בתום וביושר, להיות צדיק פועל צדקות, להיות ישר הולך וכוחות, אעפ"י שהוא מתלבט מאוד איך להוציא את רגליו מתוך הבוץ של החטאים, אעפ"י שלא נתברר לו כלל וכלל איך מתקנים את העבר כולו, אעפ"י שהדרכים המעשיים אינם עדיין כלל סלולים לפניו, ואבני נגף

הרב חיים דרוקמן שליט"א

שעורים לבוגרים

האגרת על אורות התשובה

הם מלאים, אבל הרצון להיות טוב זה ריח גן עדן אלקים המנשב בנשמה וממלא אותה אושר אין קץ, עד אשר גם אם הגהינום של הצער העמוק מתהפך גם הוא לנחל עדנים.

בטוח שהיתה התרשמות מהפיסקה, אין לשער ואין להעריך את גדולת האושר שצריך האדם לחוש בעצמו, וזה לא תמיד כך, כמו שאמרנו בעוד שאדם יכול להגיע לידי יאוש ולא לידי שום אושר, ברב קורת מתוך אותו הצער העדין המצער אותו... בעת שהוא הולך ומשוטט ברעיון הבווער באושר של חרטה גמורה, הרי על מה הצער? על החטא. כי כשאדם מתעורר לתשובה הוא נפגש עם הכיעור שבו ובמעשיו, הוא סולד ממנו, אומר הרב עכשיו אתה משוטט ברעיון הבווער, יש חרטה גמורה על חטאיך עוונותיך ופשעיך, כמה אתה צריך להיות מאושר שאתה מתחרט על מה שעשית, כמה אתה צריך להיות מאושר שרוח הקדושה והטהרה חלה עליך, אותו תהליך שהוא נפגש עם חטאיו, מה משמעותו של התהליך הזה, טיפוס לשלמות.

נראה הלאה, בעת שנשמתי מתרפקת באהבה על הוד הקדושה והשלמות, מתרפקת על דודה יוצרה מחולל כל ברוך הוא, זו המשמעות של תשובה, בעת שמכל לב, שימו לב, ובכל נפש רוצה האדם בעומק של חפץ אדיר, של רצון אדיר, להיות הולך בתום וביושר, להיות צדיק פועל צדקות, זה המפגש האמיתי עם התשובה. נכון, אתה עכשיו שקוע בעוונות, אבל מה הרצון שלך? להשתחרר מזה, הרצון שלך להיות טוב, ועכשיו זה מתברר, מתגלה אצלך ומופיע, אתה מגלה את חטאיך, כי אתה רוצה להשתחרר מהם, הרצון שלך להיות טוב. עכשיו 8 אומר הרב, אעפ"י שהוא מתלבט מאוד אידל-הוציא את רגליו מתוך הבוץ של החטאים, הוא אומנם מתגעל מהחטאים, אבל הוא עדיין שקוע בהם, הוא לא יצא מהם, אעפ"י שלא נתברר כלל וכלל... המנשב בנשמה וממלא אותה אושר אין קץ.

אני רוצה להדגיש, הרצון להיות טוב זה הדבר היסודי, וכשאדם מגיע לידי ההכרה, לידי ההזדהות הזאת להיות טוב, זה הדבר העיקרי. כל המעשים שלנו הם תוצאה של רצון, אם עד עכשיו עשינו מעשים לא טובים, זה כי הרצון שלנו הופנה לכיוון השלילי. כל מעשה שלנו זה פונקציה של הרצון, זה תוצאה של הרצון, ואם עד עכשיו עשינו מעשים שליליים זה כי הרצון שלנו הופנה לכיוונים שליליים ועכשיו גיליתי את הרצון האמיתי שלי והוא מופנה לחיוב, זה היסוד לכל.

אז נכון שאתה עדיין שקוע בבוץ ואתה עדיין לא יודע איך לצאת, אבל אתה צריך לדעת מה הוא העיקר, אתה מכיר את עצמך ועכשיו אתה יודע שהרצון שלך הוא להיות טוב, זה אתה האמיתי, הרצון שלך להיות טוב, אבל הרצון להיות טוב זהו רוח גן עדן אלוקים המנשב בנשמה וממלא אותה אושר אין קץ עד אשר גם אש הגהינום - על מה? על החטאים, על הכיעור, על הגועל, על ההידרדרות שלי שזה אש גהינום מצער זה שורף, זה מדכא, גם הוא מתנפך לנחל עדנים, כי בכך אני מגלה את הרצון האמיתי שלי, היגון, הסלידה, התגעלות, אני לא רוצה בזה, אני רוצה להשתחרר מזה ואני רוצה להדגיש את החשיבות של הדבר הזה כי זה המפתח לתשובת אמת - הרגשת השמחה. ההיפך משמחה, היגון, העצבות - מסוכנים מאוד, כי הם יכולים להביא אותי לדיכוי מוחלט, והשמחה היא זו שמצילה ומביאה לחיוב האמיתי.